Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Лабораторна робота #3

Середньоквадратичне наближення функцій алгебраїчними многочленами

Виконав:

Захаров Дмитро Олегович

Група МП-31

Харків – 2023

Зміст

1 Постановка задачі

За даними з таблиці побудувати середньоквадратичне наближення функції, заданої таблично, алгебраїчним багаточленом третього ступеня.

Обчислити значення побудованого кубічного багаточлена у вузлах таблиці та оцінити похибку середньоквадратичного наближення.

На друк вивести результати у вигляді таблиць:

$$x_i \quad y_i \quad f(x_i) \quad |y_i - f(x_i)|,$$

а також Δ – відносну похибку середньоквадратичного наближення.

Варіант 5.

y	0.8	1.2	1.6	2.0	2.4	2.8	3.2	3.6	4.0	4.4
x	1.97	3.53	3.57	2.42	2.44	1.30	0.71	2.12	3.08	5.99

2 Опис методу

2.1 Класична перспектива

Нехай ми шукаємо апроксимацію у вигляді:

$$f(x; \mathbf{w}) = \mathbf{w}^\top \boldsymbol{\phi}(x)$$

де $\mathbf{w} \in \mathbb{R}^{m+1}$ – вектор ваг, $\boldsymbol{\phi}(x) = \begin{bmatrix} 1 & x & x^2 & \dots & x^m \end{bmatrix}^\top$.

Нехай ми маємо таблицю $\mathcal{D} = \{(x_i, y_i)\}_{i=1}^{n_\mathcal{D}} \subset \mathbb{R} \times \mathbb{R}$, яку ми хочемо апроксимувати. Суть середньоквадратичної помилки – оптимізувати функцію втрати:

$$\hat{\mathbf{w}} = \arg\min_{\mathbf{w}} \mathcal{L}(\mathbf{w} \mid \mathcal{D}), \text{ де } \mathcal{L}(\mathbf{w} \mid \mathcal{D}) \triangleq \sum_{i=1}^{n_\mathcal{D}} (f(x_i; \mathbf{w}) - y_i)^2$$

Набір данних легше зобразити у вигляді матриці:

$$\mathbf{X} = \begin{bmatrix} \boldsymbol{\phi}(x_1)^\top \\ \boldsymbol{\phi}(x_2)^\top \\ \vdots \\ \boldsymbol{\phi}(x_{n_\mathcal{D}})^\top \end{bmatrix} \in \mathbb{R}^{n_\mathcal{D} \times (m+1)}, \ \mathbf{y} = \begin{bmatrix} y_1 \\ y_2 \\ \vdots \\ y_{n_\mathcal{D}} \end{bmatrix} \in \mathbb{R}^{n_\mathcal{D}}$$

Тоді, наша задача еквівалентна

$$\hat{\mathbf{w}} = \arg\min_{\mathbf{w}} \|\mathbf{y} - \mathbf{X}\mathbf{w}\|_2^2 = \arg\min_{\mathbf{w}} (\mathbf{y} - \mathbf{X}\mathbf{w})^\top (\mathbf{y} - \mathbf{X}\mathbf{w})$$

Помітимо, що екстремум можна знайти за допомогою:

$$\frac{\partial \mathcal{L}(\mathbf{w} \mid \mathcal{D})}{\partial \mathbf{w}} = 0 \iff \frac{\partial (\mathbf{y}^\top \mathbf{y} - \mathbf{y}^\top \mathbf{X}\mathbf{w} - \mathbf{w}^\top \mathbf{X}^\top \mathbf{y} + \mathbf{w}^\top \mathbf{X}^\top \mathbf{X}\mathbf{w})}{\partial \mathbf{w}} = 0$$

Після диференціювання, отримуємо:

$$-2\mathbf{X}^\top \mathbf{y} + 2\mathbf{X}^\top \mathbf{X}\mathbf{w} = 0 \implies \boxed{\hat{\mathbf{w}} = (\mathbf{X}^\top \mathbf{X})^{-1} \mathbf{X}^\top \mathbf{y}}$$

2.2 Ймовірнісна перспектива

Нехай ми вважаємо, що функція $f(x; \mathbf{w})$, наведена у попередньому розділі 2.1, найкраще апроксимує набір данних $\mathcal{D}$. В такому разі будемо вважати, що джерело різниці між реальними значеннями і "теоретично" правильними – це гаусовий гум ϵ, тобто:

$$y = f(x; \mathbf{w}) + \epsilon, \text{ де } \epsilon \sim \mathcal{N}(0, \sigma^2)$$

В такому разі, умовна умовірність зустріти значення y при заданому x:

$$p(y \mid x) = \frac{1}{\sqrt{2\pi}\sigma} \exp\left\{ -\frac{(y - f(x; \mathbf{w}))}{2\sigma^2} \right\}$$

Нам потрібно знайти $\arg\max_{\mathbf{w}} p(\mathbf{y} \mid \mathbf{X})$, тобто максимізувати ймовірність мати увесь набір данних. Тобто:

$$\hat{\mathbf{w}} = \arg\max_{\mathbf{w}} \prod_{i=1}^{n_{\mathcal{D}}} p(y_i \mid x_i)$$

Проте, знаходити максимум від добутку не дуже зручно, тому помітимо, що ми можемо оптимізовувати замість цього так званий *negative log-likelihood*:

$$\hat{\mathbf{w}} = \arg\min_{\mathbf{w}} \left(-\log \prod_{i=1}^{n_{\mathcal{D}}} p(y_i \mid x_i) \right) = \arg\min_{\mathbf{w}} \left(\frac{n_{\mathcal{D}}}{2} \log 2\pi\sigma^2 + \frac{1}{2\sigma^2} \sum_{i=1}^{n_{\mathcal{D}}} (y_i - f(x_i; \mathbf{w}))^2 \right)$$

Оскільки $\frac{n_{\mathcal{D}}}{2} \log 2\pi\sigma^2$ ніяк не залежить від $\mathbf{w}$, то задача на оптимізацію еквівалентна:

$$\hat{\mathbf{w}} = \arg\min_{\mathbf{w}} \sum_{i=1}^{n_{\mathcal{D}}} (y_i - f(x_i; \mathbf{w}))^2,$$

що еквівалентно оптимізації у минулому пункті.

2.3 Оцінка точності

Після того, як ми отримали коефіцієнти $\hat{\mathbf{w}}$, ми можемо оцінити відносну похибку за формулою:

$$\Delta^2 = \frac{\sum_{i=1}^{n_{\mathcal{D}}} (y_i - f(x_i; \hat{\mathbf{w}}))^2}{\sum_{i=1}^{n_{\mathcal{D}}} y_i^2}$$

Або, на мові попередніх розділів,

$$\Delta = \frac{\|\mathbf{y} - \mathbf{X}\hat{\mathbf{w}}\|_2}{\|\mathbf{y}\|_2}$$

3 Текст програми

Повний текст програми можна знайти за цим посиланням (← напис клікабельний) на *GitHub* сторінку.

3.1 Пошук коефіцієнтів

Створимо файл `solver.py` та реалізуємо алгоритм з розділу 2.1 у класі `LeastSquaresSolver`. При ініціалізації ми будемо вказувати ступінь полінома за яким ми хочемо апроксимувати, а також додамо 2 методи:

1. `fit`: приймає набір данних $\mathcal{D}$ і повертає набір коефіцієнтів $\hat{\mathbf{w}}$ (а також зберігає їх в самому класі);
2. `predict`: приймає $x \in \mathbb{R}$ і повертає $\hat{\mathbf{w}}^\top \boldsymbol{\phi}(x)$, тобто значення полінома зі знайденими коефіцієнтами у вказаній точці.

```python
from typing import TypeAlias, Tuple, List
import numpy as np

Point: TypeAlias = Tuple[float, float]
Dataset: TypeAlias = List[Point]

class LeastSquaresSolver:
    """
    A class to solve the least squares problem
    """

    def __init__(self, degree: int) -> None:
        """
        Args:
            dataset (Dataset): A list of points
            degree (int): The degree of the polynomial to fit
        """

        self._degree = degree

    def _generate_power_vector(self, x: float) -> List[float]:
        """ Generates a row consisting of powers of x

        Args:
            x (float): The x value of the point

        Returns:
            List[float]: A row for the dataset matrix
        """

        return [x**i for i in range(self._degree + 1)]

```

```
    def fit(self, dataset: Dataset) -> np.ndarray:
        """ Returns a list of coefficients for the polynomial of the given degree

        Returns:
            np.ndarray: A list of coefficients for the polynomial of the given degree (degree + 1)
        """

        X = np.empty((len(dataset), self._degree + 1))
        Y = np.empty((len(dataset), 1))

        for i in range(len(dataset)):
            x, y = dataset[i]
            X[i] = self._generate_power_vector(x)
            Y[i] = y

        self._coefficients = np.linalg.inv(X.T @ X) @ X.T @ Y
        self._coefficients = np.squeeze(self._coefficients, axis=-1)
        return self._coefficients

    def predict(self, x: float) -> np.floating:
        """ Predicts the y value for the given x value

        Args:
            x (float): The x value to predict the y value for

        Returns:
            float: The predicted y value
        """

        return self._coefficients @ self._generate_power_vector(x)
```

Лістинг 1: Реалізація пошуку коефіцієнтів методом найменших квадратів

3.2 Програма запуску

При запуску, ми робимо наступні дії:

1. Ініціалізуємо `LeastSquaresSolver` та запускаємо `fit` метод на обраному наборі данних.
2. Будуємо графік, де зображуємо поліном та точки з набору данних.
3. Будуємо графік для різних ступенів поліному для перевірки.
4. Будуємо таблицю, котру потребує завдання.
5. Оцінюємо відносну похибку Δ.

Отже, наводимо код знизу (файл `main.py`), котрий робить вищезгадані кроки.

```python
import matplotlib.pyplot as plt
import matplotlib.patches as mpatches
import numpy as np
from typing import List

# Rich logging
from rich import print
from rich.console import Console
from rich.table import Table

from solver import LeastSquaresSolver, Dataset

def _show_predictions(dataset: Dataset, solver: LeastSquaresSolver) -> None:
    """ Shows the predictions of the fitted polynomial

    Args:
        dataset (Dataset): A list of points
        solver (LeastSquaresSolver): A LeastSquaresSolver instance
    """

    # Initializing an instance of rich.Table to make an attractive table in the console
    console = Console()
    table = Table(title='Degree vs real values for a linear regression')
    table.add_column('x', justify='center', style='white')
    table.add_column('y', justify='center', style='green')
    table.add_column('f(x)', justify='center', style='blue')
    table.add_column('|y - f(x)|', justify='center', style='red')

    # Adding rows to the table
    for (x, y) in dataset:
        x_label = '{:.8f}'.format(x)
        y_label = '{:.8f}'.format(y)
        prediction_label = '{:.8f}'.format(float(solver.predict(x)))
        difference_label = '{:.8f}'.format(np.abs(y - solver.predict(x)))

        table.add_row(x_label, y_label, prediction_label, difference_label)

    console.print(table)

def _print_predicted_polynomial(coefficients: np.ndarray) -> None:
    """ Prints the predicted polynomial

    Args:
        coefficients (np.ndarray): A list of coefficients for the polynomial of the given degree (degree + 1)
```

```
45      """
46
47      # Initializing an instance of rich.Table to make an attractive
        table in the console
48      console = Console()
49      table = Table(title='Predicted polynomial')
50      table.add_column('Degree', justify='center', style='white')
51      table.add_column('Coefficient', justify='center', style='green')
52
53      # Adding rows to the table
54      for i, coefficient in enumerate(coefficients):
55          degree_label = f'x^{i}'
56          coefficient_label = '{:.4f}'.format(float(coefficient))
57
58          table.add_row(degree_label, coefficient_label)
59
60      console.print(table)
61
62  def _show_plot(dataset: Dataset, solver: LeastSquaresSolver) -> None:
63      """ Shows a plot of the dataset and the fitted polynomial
64
65      Args:
66          dataset (Dataset): A list of points
67          solver (LeastSquaresSolver): A LeastSquaresSolver instance
68      """
69
70      # Finding a range of values for x
71      min_x = min([point[0] for point in dataset])
72      max_x = max([point[0] for point in dataset])
73
74      # Drawing the plot
75      t = np.arange(min_x, max_x, 0.01)
76      _, ax = plt.subplots()
77      ax.grid()
78      ax.scatter([point[0] for point in dataset], [point[1] for point in
        dataset], marker='x', color='red')
79      ax.plot(t, [solver.predict(x) for x in t], color='blue')
80      plt.tight_layout()
81      plt.savefig('images/plot.png', dpi=300)
82      plt.show()
83
84  def _show_plot_of_different_degrees(dataset: Dataset) -> None:
85      """ Shows a plot of the dataset and the fitted polynomial of
        different degrees
86
87      Args:
88          dataset (Dataset): A list of points
89      """
90
91      # Finding a range of values for x
```

```
92      min_x = min([point[0] for point in dataset])
93      max_x = max([point[0] for point in dataset])
94
95      # Fitting the dataset with different degrees
96      solvers = [LeastSquaresSolver(degree=i) for i in range(1, 8)]
97      for solver in solvers:
98          solver.fit(dataset)
99
100     # Drawing the plot
101     t = np.arange(min_x, max_x, 0.01)
102     colors = ['cornflowerblue', 'royalblue', 'blue', 'mediumblue', '
    darkblue', 'navy', 'midnightblue']
103
104     _, ax = plt.subplots()
105     ax.grid()
106
107     handles: List[mpatches.Patch] = []
108     ax.scatter([point[0] for point in dataset], [point[1] for point in
     dataset], marker='x', color='red')
109     for solver, color in zip(solvers, colors):
110         ax.plot(t, [solver.predict(x) for x in t], color=color)
111         handles.append(mpatches.Patch(color=color, label=f'Degree {
    solver._degree}'))
112     ax.legend(handles=handles)
113     plt.tight_layout()
114     plt.savefig('images/degrees.png', dpi=300)
115     plt.show()
116
117 def _estimate_relative_error(dataset: Dataset, solver:
    LeastSquaresSolver) -> np.floating:
118     """ Estimates the relative error of the fitted polynomial
119
120     Args:
121         dataset (Dataset): A list of points
122         solver (LeastSquaresSolver): A LeastSquaresSolver instance
123
124     Returns:
125         np.floating: Relative error
126     """
127     # Set of y real values
128     y = np.array([point[1] for point in dataset])
129     # Set of y predicted values
130     y_hat = np.array([solver.predict(point[0]) for point in dataset])
131
132     return np.linalg.norm(y - y_hat) / np.linalg.norm(y)
133
134 if __name__ == '__main__':
135     dataset = [
136         (0.8, 1.97),
137         (1.2, 3.53),
```

```
        (1.6, 3.57),
        (2.0, 2.42),
        (2.4, 2.44),
        (2.8, 1.30),
        (3.2, 0.71),
        (3.6, 2.12),
        (4.0, 3.08),
        (4.4, 5.99)
    ]

    # Using Least Squares Solver to find the coefficients of the polynomial
    solver = LeastSquaresSolver(degree=3)
    coefficients = solver.fit(dataset)

    # Showing the plot of the dataset and the fitted polynomial of different degrees
    _show_plot_of_different_degrees(dataset)

    # Showing the predictions of the fitted polynomial
    _show_predictions(dataset, solver)

    # Showing the coefficients of the fitted polynomial
    _print_predicted_polynomial(coefficients)

    # Showing the plot with the dataset and the fitted polynomial
    _show_plot(dataset, solver)

    # Estimating the relative error of the fitted polynomial
    relative_error = _estimate_relative_error(dataset, solver)
    print('Relative error: {:.4f}'.format(float(relative_error)))
```

Лістинг 2: Запуск методу найближчих квадратів

4 Результати

4.1 Таблиця

Спочатку, побудуємо таблицю, як і просили в умові

Degree vs real values for a linear regression

x	y	f(x)	|y − f(x)|
0.80000000	1.97000000	2.15506294	0.18506294
1.20000000	3.53000000	3.24534266	0.28465734
1.60000000	3.57000000	3.37650816	0.19349184
2.00000000	2.42000000	2.88956177	0.46956177
2.40000000	2.44000000	2.12550583	0.31449417
2.80000000	1.30000000	1.42534266	0.12534266
3.20000000	0.71000000	1.13007459	0.42007459
3.60000000	2.12000000	1.58070396	0.53929604
4.00000000	3.08000000	3.11823310	0.03823310
4.40000000	5.99000000	6.08366434	0.09366434

Predicted polynomial

Degree	Coefficient
x^0	−4.2668
x^1	12.4144
x^2	−6.1941
x^3	0.8880

Relative error: 0.1019

Рис. 1: Таблиця з результатами

Бачимо, що поліном має вигляд:

$$\mathbf{w} \approx \begin{bmatrix} -4.267 \\ 12.414 \\ -6.194 \\ 0.888 \end{bmatrix} \implies f(x;\mathbf{w}) = \mathbf{w}^\top \boldsymbol{\phi}(x) \approx 0.888x^3 - 6.194x^2 + 12.414x - 4.267$$

Відносна похибка вийшла $\Delta \approx 10.2\%$.

4.2 Графік

Графік, на якому ми зобразили наш побудований поліном:

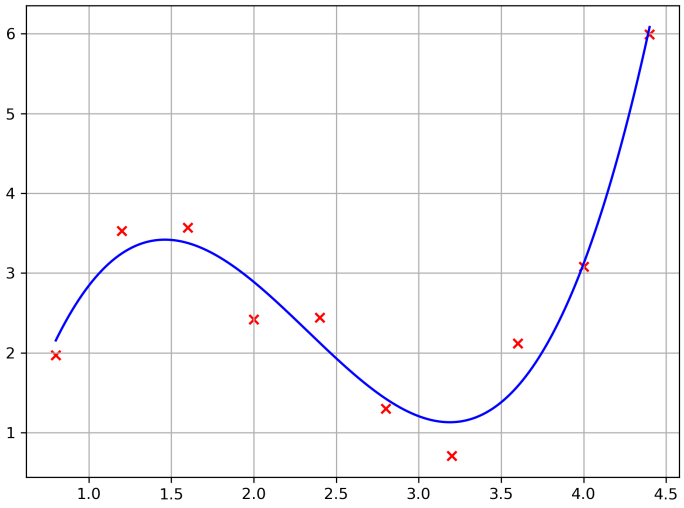

Рис. 2: Синім ми зобразили графік $f(x; \mathbf{w})$, а червоним набір данних

Для перевірки, додатково побудуємо поліноми різних ступенів:

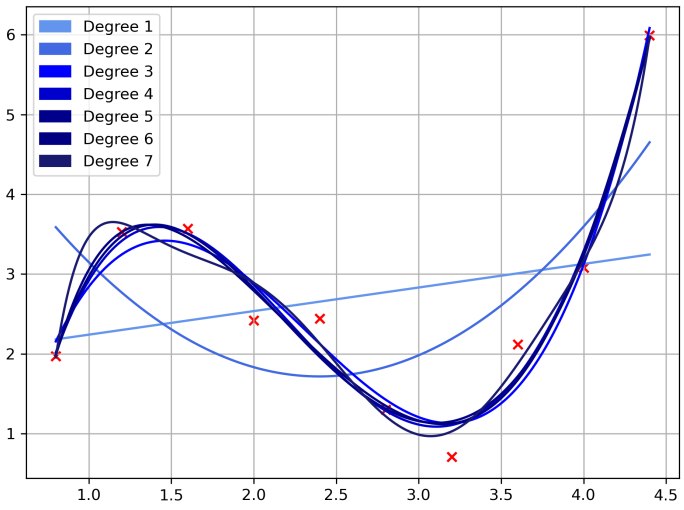

Рис. 3: Різними відтінками синього ми помітили різні ступені $f(x; \mathbf{w})$

5 Висновки

В цій лабораторній роботі ми:

- навчилися будувати поліном, котрий апроксимує набір точок за допомогою методу найближчих квадратів.
- навчилися писати комп'ютерну програму (на прикладі мови `Python`), що будує поліном за методом найближчих квадратів з можливістю обрання ступені поліному та задаванням довільного розміру початкових данних.
- Оцінювати написану програму (ми це зробили у випадку $\deg f(x; \mathbf{w}) = 3$).
- Візуалізовувати графік та набір точок.

Щодо *LSE* методу можемо зробити наступні зауваження:

1. В порівнянні з минулими методами інтерполяції (поліном Лагранжа, сплайни тощо), точність на заданому наборі виявилась меньшою. Проте, це ніяк не каже про те, що метод найменьших квадратів є гіршим. Навпаки – на великому наборі данних, точна інтерполяція часто дає дуже нестабільні результати на проміжках між вузлами, оскільки для інтерполяції нам потрібно поліном ступеня $n_{\mathcal{D}} - 1$, навіть якщо ми дуже впевнені про, скажімо, лінійну залежність $y(x)$.
2. Для *LSE* методу ми розв'язуємо лінійну систему $\mathbf{X}^\top \mathbf{X}\hat{\mathbf{w}} = \mathbf{X}^\top \mathbf{y}$ за допомогою знаходження оберненої матриці $(\mathbf{X}^\top \mathbf{X})^{-1}$, проте з цією операцією є безліч проблем. Існує багато інших більш точних чисельних методів лінійної алгебри для цього. Як альтернатива, найбільш очевидний спосіб – це метод градієнтного спуску. У найпростішому випадку, ми на кожному кроці знаходимо:

$$\mathbf{w}^{\langle i+1 \rangle} \leftarrow \mathbf{w}^{\langle i \rangle} - \eta \frac{\partial \mathcal{L}(\mathbf{w}^{\langle i \rangle} \mid \mathcal{D})}{\partial \mathbf{w}}, \ \eta \ll 1$$

3. Для цього конкретно набору данних, значно меньшу похибку дала би степінь полінома 8. Проте, з цього набору точок видно, що скоріше за все залежність кубічна. Хоча поліном 8 ступеня і ближче підігнав криву до них, це б не означало, що якщо ми додамо до набору інші точки, то наша функція би їх добре наближала. У машинному навчанні таке явище називають *overfitting*'ом.